

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 9 juni 2016

Mål nr

B 6315-15

KLAGANDE

1. HK

Ombud och offentlig försvarare: Advokat JE

2. KO

Ombud och offentlig försvarare: Advokat SL

MOTPART

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Tjänstefel

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten för Västra Sveriges dom 2015-12-21 i mål B 2114-15 och

B 3919-15

DOMSLUT

Högsta domstolen fastställer hovrättens domslut.

JE ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av HK i Högsta domstolen med 8 683 kr, varav 6 946 kr avser arbete och 1 737 kr mervärdesskatt. HK ska ersätta staten för denna kostnad.

SL ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av KO i Högsta domstolen med 19 845 kr, varav 15 876 kr avser arbete och 3 969 kr mervärdesskatt. KO ska ersätta staten för denna kostnad.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

HK och KO har yrkat att de ska frikännas.

Riksåklagaren har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. HK och KO åtalades i hovrätten för tjänstefel. Enligt gärningsbeskrivningen hade HK (i den del åtalet kom att leda till fällande dom i hovrätten) vid sin myndighetsutövning, fr.o.m. den 20 oktober 2014 till det att han den 24 oktober 2014 väckte åtal, av oaktsamhet åsidosatt vad som gällt för uppgiften genom att inte häva ett häktningsbeslut trots att häktningsbeslutet inte längre var lagligen grundat. KO hade enligt åtalet vid sin myndighetsutövning under tiden fr.o.m. den 24 oktober 2014 t.o.m. den 29 oktober 2014 av oaktsamhet åsidosatt vad som gällt för uppgiften genom att underlåta att häva samma häktningsbeslut trots att det inte längre var lagligen grundat. Ingen av gärningarna kunde enligt åtalet bedömas som ringa.

2. Bakgrunden till åtalet var följande. En polsk medborgare anhölls den 12 oktober 2014 som på sannolika skäl misstänkt för rattfylleri och olovlig körning. Grunden för anhållningsbeslutet var att den misstänkte saknade hemvist i Sverige och att det fanns risk för att han genom att bege sig från landet skulle undandra sig lagföring eller straff, s.k. kvalificerad flyktfara.

3. I häktningsframställning till tingsrätten åberopades att mannen var på sannolika skäl misstänkt för grovt rattfylleri. Som häktningsgrund angavs att det fanns risk för att han skulle avvika eller på något annat sätt undandra sig lagföring eller straff, s.k. flyktfara. Kvalificerad flyktfara åberopades inte. Vid häktningsförhandlingen i tingsrätten samma dag häktades mannen med angivande av de skäl som åberopats av åklagaren.

4. Dagen därpå lottades ärendet på HK. Han fick förundersökningsprotokollet sänt till sig den 20 oktober 2014 och tog del av dess innehåll den 23 oktober 2014. Det inhämtade analysresultatet visade att mannen inte längre kunde misstänkas för grovt rattfylleri eftersom beskedet visade att han efter körningen hade haft 0,44 promille alkohol i blodet. Den 24 oktober 2014 väckte HK åtal för rattfylleri och olovlig körning.

5. När åtalet kom in till tingsrätten fick KO ansvar för målet (jfr 15 § förordningen, 1996:381, med tingsrättsinstruktion). Hon var ansvarig för målet under tiden den 24–29 oktober 2014, varefter en kollega tog över det inför den kommande huvudförhandlingen. KO tog inte under denna tid del av stämningsansökan eller andra handlingar i målet. Kollegan som övertog målet uppmärksammade att den tilltalade hade häktats som på sannolika skäl misstänkt för grovt rattfylleri, men att åtal hade väckts enbart för rattfylleri av normalgraden. Den tilltalade var därmed frihetsberövad utan laga grund. Tingsrätten hävde häktningsbeslutet den 29 oktober 2014.

6. Hovrätten har dömt HK och KO för tjänstefel, HK för tiden från det att han fick förundersökningsprotokollet med analysbeskedet sänt till sig fram till dess att han väckte åtal (20–24 oktober 2014) och KO för tiden från det att åtalet kom in till tingsrätten fram till dess att häktningsbeslutet hävdes (24–29 oktober 2014). Påföljden har för båda bestämts till 30 dagsböter.

7. HK har i Högsta domstolen anfört att hans underlåtenhet att häva häktningsbeslutet inte har varit oaktsam i så hög grad att den bör föranleda straffansvar samt att gärningen under alla förhållanden bör bedömas som ringa. KO har anfört att underlåtenheten att häva häktningsbeslutet inte har berott på försumlighet från hennes sida och, om det skulle anses att hon gjort sig skyldig till försumlighet, oaktsamheten inte har varit så klandervärd att den ska föranleda ansvar för tjänstefel.

Straffbestämmelsen om tjänstefel

8. Enligt 20 kap. 1 § första stycket brottsbalken ska den som uppsåtligt eller av oaktsamhet vid myndighetsutövning genom handling eller underlåtenhet åsidosätter vad som gäller för uppgiften dömas för tjänstefel. I samma stycke sägs att om gärningen med hänsyn till gärningsmannens befogenheter eller uppgiftens samband med myndighetsutövningen i övrigt eller till andra omständigheter är att anse som ringa, ska inte dömas till ansvar.

Vad som gällde för uppgiften

9. Enligt 24 kap. 20 § första stycket rättegångsbalken ska rätten omedelbart häva ett häktningsbeslut om det inte längre finns skäl för beslutet. Detsamma gäller enligt andra stycket för åklagaren innan åtal har väckts.

10. Den skyldighet som en åklagare har att häva ett häktningsbeslut innan åtal har väckts ställer krav på åklagaren att kontrollera ett häktningsbeslut så

snart det finns skäl till det och att omgående häva ett sådant beslut om häktningsskäl inte längre föreligger. Motsvarande gäller för den domare som har ansvaret för ett mål där en person är häktad.

11. HK och KO hade som åklagare respektive domare ansvar för målet under de tider som åtalet omfattar. Genom att inte se till att häktningsbeslutet hävdades, trots att det inte längre fanns någon laglig grund för det, har de åsidosatt vad som gällde för uppgiften.

Straffbar oaktsamhet har förelegat och gärningarna kan inte betraktas som ringa

12. Av rättssäkerhetsskäl ställs generellt höga krav på en korrekt handläggning inom rättsväsendet (se t.ex. NJA 2002 s. 336 med hänvisningar). Vikten av att regelverket tillämpas korrekt när fråga är om en frihetsberövad person innebär att aktsamhetskravet får anses vara ytterligare förhöjt.

13. Att granska analysbeskedet mot tingsrättens häktningsbeslut framstår som en relativt okomplicerad och rutinartad åtgärd. HK hade vid tidpunkten en ansträngd arbetssituation, men han hade ändå möjlighet att ta del av förundersökningsprotokollet i nära anslutning till att det inkom och att mer noggrant kontrollera de särskilda häktningsskälen och överväga betydelsen av analysbeskedet för häktningsfrågan. Eftersom han underlät att göra det kom häktningsbeslutet att bestå. Han har därmed varit oaktsam i den mening som avses i bestämmelsen om tjänstefel.

14. Vid en felaktig hantering av frågor om frihetsberövanden bör det endast under speciella förhållanden komma i fråga att bedöma ett tjänstefel som ringa (se t.ex. NJA 1997 s. 186). Gärningen kan i HK fall inte betraktas som ringa.

15. Uppgiften att hålla kontroll över frihetsberövanden är av sådan vikt att det måste kunna krävas av en domare att han eller hon ägnar den särskild uppmärksamhet. När det händer något i målet som skulle kunna inverka på häktningsbeslutet måste den ansvarige domaren snarast överväga om det fortfarande finns laga skäl för frihetsberövandet. Det innebär att när åtal väcks domaren bör kontrollera att häktningsbeslutet är förenligt med det väckta åtalet.

16. I detta fall skulle, till skillnad mot rättsfallet NJA 2002 s. 342, KO inte själv fatta beslut om att utfärda stämning. Emellertid berörde delegationen av den beredningsåtgärden i sig inte frågan om kontroll av att laga grund för häktningen fortfarande förelåg. Det är en fråga som inte kan delegeras.

17. Enligt tingsrättens arbetsordning ska ansvarig domare övervaka handläggningen av mål som handläggs med förtur, däribland mål med häktade personer. Sådana mål ska enligt arbetsbeskrivningen för beredningsorganisationen omedelbart anmälas till ansvarig domare och beredas i samråd med denne. Domstolshandläggare som fått s.k. stort förordnande ska besluta om att utfärda stämning när talan har väckts av åklagare.

18. En annan domare än KO hade fattat beslutet om häktning av den tilltalade. KO var dock införstådd med att hon enligt tingsrättens planering för mål med häktade skulle komma att bli ansvarig domare för målet så snart åtal väcktes. Samma dag som åtal väcktes utfärdade en beredningssekreterare stämning och kallelser till huvudförhandling samt gjorde en s.k. kalenderbokning i målhanteringssystemet. KO fick del av kalenderbokningen genom att den visades på hennes skärm. Av bokningen framgick att målet var ett förtursmål; som brottsrubricering hade emellertid felaktigt angetts grovt rattfylleri. Handlingar i målet, bl.a. det väckta åtalet, var omedelbart tillgängliga för KO via målhanteringssystemet.

19. Oavsett utformningen av interna styrdokument bör en domare, genom egna instruktioner eller på annat sätt, se till att underlaget för de kontroller som han eller hon ansvarar för är tillräckligt. Brottsrubriceringen i kalenderbokningen var missvisande. KO:s underlåtenhet att kontrollera det väckta åtalet mot häktningsbeslutet måste trots detta anses ha varit oaktsam. Underlåtenheten medförde att häktningsbeslutet kom att bestå. Oaktsamheten har varit av sådant slag att den bör föranleda straffansvar. Gärningen kan inte betraktas som ringa.

20. Hovrättens domslut ska därmed fastställas.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Ann-Christine Lindeblad, Kerstin Calissendorff (referent), Göran Lambertz, Dag Mattsson och Stefan Johansson
Föredragande justitiesekreterare: Lovisa Svenaeus